

s 2. maga a szabadság is nem csupán a technikai fölénytől válik egyre fokozódó mértékben függővé, hanem a technikai eljárások humanizálásának sikerétől is... Bármely eleven és szerves társadalomban a hivatásoknak strukturális jellegűeknek kell lenniök, nem pedig járulékosaknak; rabszolgatársadalmak csődöt mondanak, mert hivatás és kultúra nem tudják egymást kölcsönösen áthatni" (61. l.) A feladat tehát, — a szakirányú iskoláknak az általánosakkal való szervezeti egyenrangúsítása után — ezeknek az iskoláknak igazi nevelői intézményekké való alakítása, a Pestalozzi—Goethe—Kerschensteiner-féle emberformáló szaknevelés eszméjének megfelelően.

Ez az az alapvető probléma, amelyre Clarke professzor könyvecskéjének ismertetése során rá kívántam mutatni. Úgy érzem, ez jelenti ma iskolareformunknak is legfontosabb kérdését. De hogy valóban tudatosítottuk-e súlyának megfelelően, és megtettünk-e mindent megfelelő megoldása érdekében, — ez a probléma már egészen más lapra tartozik...
Faragó László.

DOTTRENS, ROBERT: *Éducation et Démocratie*. Neuchâtel, 1946. Delachaux et Niestlé.

Robert Dottrens igazi pedagógus. Azok közé a szerencsés emberek közé tartozik, akik, bár részletkérdésekbe is el tudnak mélyedni — ismerjük az írás és olvasás tanításáról, a kísérleti pedagógiáról, a nevelőképzésről, az osztályozásról írt tanulmányait — mégsem veszítik el egy percre sem azt a képességüket, hogy mindig *hivatásuk egészét* lássák maguk előtt. Egyrészt az a tény, hogy egy életet töltött gyakorló nevelőként az iskolában, másrészt az a keveseknek kájtót osztályrész, hogy Genfben dolgozó társa lehetett évtizedekig Claparède-nek, Piaget-nek, Ferrière-nek, hogy jól ismerte a svájci Bovet, a francia Bouchet és a nagy amerikai újítók munkásságát, különös nyomatékot ad az *Éducation et Démocratie* című kötet folyton visszatérő jelmondatának: *Il faut changer d'éducation!* Változtatni kell nevelésünkön!

A 250 lapos könyv eredetét a szerző 1943-ra vezeti vissza, a háború nehéz éveire. Jelmondatul Karl Seitz volt bécsi polgármester 1930-ban elmondott következő felhívást választja:

„Mentsétek meg a gyermekeket! Mentsétek meg őket attól az eszmétől, amely a legélesebben ütközik a civilizáció gondolatával; mentsétek meg őket az erőszak eszméjétől!

Neveljétek a gyermekeket a szellem számára, felebarátaik szeretetében; neveljétek őket a demokrácia számára, hazájuk számára. Munkálkodjunk mindnyájan közösen azon, hogy megmentsük a fiatal nemzedéket attól a sorstól, amely nekünk kijutott.“

A kötet a Bevezetésen kívül a *Réflexions, Responsabilités és Perspectives* című fejezeteket tartalmazza. Kevésbé törekszik arra, hogy újat hozzon, inkább összefoglal és rábeszél. Igen élesen állítja szembe egymással a totalitárius államokat és a demokráciákat, az emberiség szempontjából életkérdésnek mondja a demokratikus nevelésre való rátérést, azt a kört azonban, amelyben a gondolkodásnak a társadalom és a nevelés kölcsönös függése miatt mozognia kell, nem tudja sehohol átvágni. Tartanak mindig szem előtt — írja —, hogy a demokrácia sorsa attól függ, mennyire vagyunk képesek a nevelés segítségével szabad és felelős lényeket kialakítani, olyan embereket, akik tudatosan vállalják a szolidaritásból és a kooperációból rájuk háruló kötelelességeket; és hogy fordítva, egy olyan nevelésnek a lehetősége, amely tiszteli a személyi és lelkiismereti szabadságot, csak demokráciában van meg... Nevelés és demokrácia: egyik is, másik is egyszerre ok és okozat, eszköz és cél, olyan eszmény, amelyet szünet nélkül keresünk a való élet javítása közben. Így a nevelés problémája erkölcsi és társadalmi természetű, mielőtt pedagógiai vagy technikai jellegű lenne... Részletesen fejtegeti a közvélemény, a család, az iskola nevelői felelősségét — hiszen mindenki és minden nevel —, és mindenki és minden rosszul nevel. Néhány mondat a nevelőkről:

„Első köteletségüknek annak kellene lennie, hogy elvessék maguktól azt az elterjedt, ma már üres és egyáltalában nem kielégítő felfogást, amely szerint a nevelői tevékenység nincsen alávetve az állandó alkalmazkodás szükségességének, amelynek önként vagy kényszeredetten minden más hivatás képviselői alárendelik magukat. A tanító, a tanár funkciójának — mind a szorosán vett tanítói, mind a nevelői részében — van egy mesterségbeli, technikai oldala. Ez a technika gazdagodik, fejlődik azoknak az új eredményeknek hatása alatt, amelyeket a kísérlet, a tudomány

ér el, de ilyen változások járnak együtt a körülmények módosulásával, a mindig más szükségletek nyomása alatt, az újonnan felmerülő lehetőségek következtében.

Azt gondolnók tehát, hogy a nevelők szünet nélkül munkamódszerük javításával vannak elfoglalva, hogy összevetik gondolataikat, tapasztalataikat... hogy együtt működnek, egymást kölcsönösen segítik... Sajnos, jelenleg lemarad és életképtelenné válik az a mesterember, munkás, kereskedő, mérnök vagy orvos, aki nem halad korával, aki nem ismeri azokat az új technikákat, amelyekhez hivatásos tevékenységükben mások eljutottak; de a nevelők... nyugodtan folytatják mesterségüket anélkül, hogy harminc éven keresztül lényegesen változtatnák eljárásaikat vagy felfogásukat... Mintha Apácai Cseri János feddő beszédeinek egyikéből írtuk volna ki ezt a szakaszt.

A következő fejezet a jövő útjait mutatja meg: a kísérleti pedagógia jogosságát, az észszerű munkaszervezést, a helyes tanterv és a jó tankönyv szükségességét vizsgálja — nincsen jó tankönyv, pótolni kell könyvtárral és különböző természetű feladatok gyűjteményével —, majd az eredmény ellenőrzésével, a vizsgák problémájával foglalkozik bővebben, itt mind a nevelő véleményének, mind a szubjektív elemtől mentes exakt vizsgálati módoknak helyet biztosít; a pedagógiai kísérletek módjával és eredményeivel ismerkedünk meg még ebben a fejezetben. Különösen az *École du Mail*-ről adott néhány rész érdekes és meggyőző, hiszen ennek hosszú idő óta a könyv szerzője az igazgatója, és ez Svájc egyetlen ilyen nyilvános iskolája a *Maison des petits*-n kívül. A nevelőképzés kérdésének szentelt, gyakorlati tanácsokban igen gazdag szakasz zárja a könyvet, amelynek végén *Dottrens* három parancsolatban foglalja össze a ránk váró feladatokat: *újraépíteni, jól tájékozódni, feladatunkban szolgálatot látni*.

Dottrens könyve, mint jeleztük, nem új észméket vet fel, munkái közül talán ez tapad bele a legjobban a svájci környezet adottságaiba. De komoly és felelősségteljes emberi szó, amelyen egy tudatosan élt nevelői élet minden tanulmánya és tapasztalata átüt. Az *Actualités pédagogiques et psychologiques* sorozatban kapott helyet.

Kiss Árpád.

ORSZÁGOS KÖZNEVELÉSI TANÁCS (kiad.): *Demokrácia és köznevelés*. Budapest, 1945, 678 l.

„Magyarország történetének új korszaka kezdődik. Új kort csak új emberek teremthetnek. Minden azon fordul, tudunk-e tisztább, egészségesebb szellemű — tegyük hozzá: magyarabb szellemű — társadalmat nevelni.” — Ezekkel a szavakkal vezeti be a kötetet *Sík Sándor*.

Az új kezdésnek ez a lendülete, egy új, egészségesebb magyar társadalom kialakításának a kötelezettsége az ami ezt a sok és nem is mindig eléggé egybefonódó értekezésből álló kötetet elsősorban egybefoglalja. Harminchat szerző negyvenegy dolgozata sorakozik egymás mellé, — a budapesti nevelők 1945. évi nyári tanfolyamának előadásai. A sok szerző a dolog természete szerint sok eltérő szint hoz magával: az erősen népszerűsítő irányzat keretein belül is érezhetően különböző tudományos igények, eltérő felfogásmód és előadás, de mindenekfelett több lényegesen eltérő világnézeti felfogás érvényesül.

Mégis — amint már mondtuk — az egész vaskos kötetet egységbe fogja össze az új magyar nevelés szolgálatának vágya. Nem törvényt akarnak úlni a szerzők az iskola felett, nem számonkérni, hibáztatni akarnak, még szemrehányó szó is alig akad. Hitünk szerint nem is lennének igazságosak, ha a magyar iskolát kívánnák felelőssé tenni mindazért, ami ellen többnyire az elsők között, nem egyszer úgyszólván magára maradván küzdött az elmúlt emberöltő folyamán. Így is jóleső érzéssel kell ezt a körülményt kiemelnünk, különösen a felszabadulás utáni első idők sok súlyos bírálatára, keserű panaszára emlékezve, ami az iskolával és az iskola munkásaival szemben elhangzott.

És éppen ez a rokonszenvező magatartás könnyíti meg a nevelőknek, hogy kövessék a szerzőket azon az úton, amelyre őket kalauzolják. Pedig ez az út nem egyszer töretlen nekik, akik a letűnt rendszer iskolájának világában nevelkedtek. Új problémák, új tudományos eredmények, sokuk számára új társadalmi szemlélet területére vezetnek. Olyan ez a könyv a maga sokrétűségében, mintha a magyar iskola évtizedek óta elzárt épületén egyszerre egy sereg ablakot kitértak volna, hadd áradjon be rajta az új életnek újszerű, frissítő, néha talán ellenmondásra, helyesbítésre ingerlő, de mindig éltető levegője.